

přizpůsobit koncept občanství změněným podmínkám, mezi něž patří rovněž závislost západního světa na nájemní pečovatelské práci imigrantek. Následné zdánlivě jednoduché řešení profesionalizace a uznání péče jako produktivní práce ale nenarušuje maskulinní logiku pracovního života, i nadále by to byly pouze ženy, které by musely vyvíjet složité strategie pro skloubení rodinného života a práce.

Důležitým momentem proto i nadále zůstává transformace genderových očekávání, zapojení mužů do péče a redefinice péče jako občanské povinnosti. Jednoduché přesunutí této práce na marginalizované skupiny žen nás totiž pouze uzavírá do spirály zvětšujících se nerovností a pokračující komercializace péče, což může v budoucnu přispět k erozi sociální integrace.

DEMOKRACIE A UNIVERZÁLNÍ LIDSKÁ PRÁVA / Ondřej Lánský

BENHABIB, S. 2002. *THE CLAIMS OF CULTURE: EQUALITY AND DIVERSITY IN THE GLOBAL ERA*. PRINCETON: PRINCETON UNIVERSITY PRESS.

V současné době je možné v České republice vysledovat jistý nárůst zájmu o významné politické téma, které osciluje kolem určitých problémů (teoretických i empirických), jež mají své místo také v politické filosofii: podoby a důsledky politik identity a difference, implementace základních/univerzálních lidských práv a problém uznání kulturních odlišností, navazující otázka demokracie (hledání patřičných modelů) a jejího případného rozšiřování po světě, způsob zacházení s uprchlíky a přistěhovalci, obecněji potom především dezintegrace a postupná transformace národního státu. Globalizační procesy tak především pro obyvatele demokraticky směřujících společností představují, a jistě budou i dále představovat, výzvy, na které je třeba hledat adekvátní odpovědi. Knihu Seyla Benhabib *The Claims of Culture* je možné vnímat a číst jako jeden z možných způsobů hledání takových odpovědí.

Seyla Benhabib, obdobně jako další autoři a autorky kritické teorie (např. Axel Honneth, Peter Dews, David Ingram ad.), se ve svém díle pokouší dostát metodologickým nárokům frankfurtské školy a rozvíjí svébytnou teorii kultury v návaznosti na filosofii komunikativního jednání a diskursu Jürgena Habermase. Ve svých knihách a článcích se neomezuje na teoretické úvahy, ale zdařile používá jed-

nu z devíz kritické teorie: schopnost využít ostatních společenských věd prostřednictvím interdisciplinárního přístupu ke zkoumaným problémům.

Recenzovaná kniha se v sedmi kapitolách koncentruje především na téma zkoumání konstelací politiky identity v kontextu globalizace, přičemž zároveň nabízí a představuje adekvátní model deliberativní demokracie. Cílem této knihy je naznačit, že v rámci deliberativního modelu demokracie není senzitivita ke kulturním odlišnostem neslučitelná se silnou univerzalistickou pozicí, která je zkonkretizována právě v jejím pojetí deliberativní demokracie. Ve své předešlé knize *Situating the Self* (1992) ukázala, že morální a politický univerzalismus je slučitelný s uznáním jistých forem odlišností (učinila tak na příkladu genderové problematiky). V knize *The Claims of Culture* se však zabývá nikoliv genderem, ale kulturou. Východiskem jejího přístupu je potom pojetí kultury jako neustále se tvořících a znovu-se-tvořících hranic mezi dichotomií „my“ a „oni“, která je pro identitu určující. Toto pojetí Benhabib rozvíjí jako odpověď na *mozaikový multikulturalismus*, který vidí jednotlivé kultury jako části mozaiky, tedy jako pevně oddělené části širšího obrazu (kulturní esencialismus). Benhabib namísto toho staví své pojetí na auditivní metafoře, ve které může „za-

pořena Ministerstvem pro výzkum. Hlavními organizátorkami a organizátory konference byli: Jules Falquet a Fatou Sow (Université Paris Diderot), Helena Hirata a Daniele Kergoat a Brahim Labari (GTM-CNRS, Université Paris 10 a 8), Nicky LeFeuvre, Simone-Sagesse (Université Toulouse 2 le Mirail), Martine Siensky (Université Blaise Pascal, Clermont 2). Konference byla rozdělena celkem do pěti tematických bloků: 1. světová ekonomika; 2. globalizace péče; 3. mezinárodní migrace, strategie přežití a obchod se sexem; 4. nacionalismus, militarismus a 5. globalizace, feministické alternativy a sociální hnutí.

První blok, který byl věnován tématu světové ekonomiky a genderové a mezinárodní dělby práce, zahájila svou přednáškou francouzská ekonomka Fatiha Talahite. Talahite představila kritický pohled na liberalizaci trhu prostřednictvím globalizace a upozornila na nebezpečí nárůstu nacionalismu a individualismu a identifikovala trend sebedestrukce společností. V rozvojových zemích dochází k sebedestrukci bezpodmínečným zaváděním trhu práce, který je příliš individualizovaný, a v postsocialistických zemích pak dochází k sebedestrukci přijímáním liberálních principů, jehož důsledkem je destrukce systémů sociální ochrany. Britská ekonomka Diane Elson z University v Essexu označila ve svém vystoupení ženy za zdroj výhod tržní soutěže a navrhla zkoumat obchod prostřednictvím genderové perspektivy. Touto metodou zjistíme, jak jsou všechny instituce, a to i instituce trhu, genderované, využívají ženy a jejich služby jako zboží a přitom jsou řízeny většinou muži. Naproti tomu ryze ekonomický přístup je založen na představě, že ženy z globálního jihu profitují ze zavedení trhu v jejich zemích.

Socioložka Saskia Sassen z Chicago University a London School of Economics upozornila na koncept strategického genderování současných rozvinutých trhů, které se v podstatě soustředí ve 40 světových metropolích a velkoměstech a globální jih a rozvojové země tvoří jejich periferii. Genderování je na těchto trzích strategické na dvou úrovních. Jednak vzrůstá poptávka po vysoce profe-

V šesté kapitole Benhabib analyzuje transformaci instituce občanství v současné sjednocující se Evropě. Členské státy Evropské unie se v současné době ocitají v tlaku integrace a zároveň multikulturalismu, imigrace a kulturních odlišností jednotlivých etnických skupin. Jde vlastně o analýzu vztahu mezi národností a občanstvím na základě důkladného rozboru odlišností mezi občanem a rezidentem v EU (případ mnoha obyvatel, kteří náležejí k národům třetích zemí). Vznikající nová podoba občanství má jiný charakter, než mělo tzv. tradiční občanství, neboť některé jeho součásti se rozpadají (např. politická práva nebo práva na sociální dávky). Benhabib nadto naznačuje důsledky této transformace pro možnosti demokratického občanství v globální civilizaci: naznačuje spojení mezi kulturní rozmanitostí a demokratickou rovností.

Benhabib ve svém přístupu představuje živoucí teorii, která je schopná nabídnout koexistenci kulturních odlišností a demokratické rovnosti. Podmínky, které stojí v základu teorie Seyly Benhabib, jsou vlastně rozpracováním morální intuice, že některé momenty existujících politických

institucí jsou univerzálně sdíleny lidstvem jako celkem. Takový náhled je možné podpořit také myšlenkou, že vlastní nárůst požadavků na uznání kulturních odlišností mnoha menšin je vlastně pokusem o aplikaci nehlubších morálních předpokladů rovnosti těmito menšinami a tak zároveň tyto menšiny uznávají jistou míru univerzality jistých lidských práv. Avšak na druhou stranu je třeba poznamenat, že předpoklady této teorie jsou vzhledem k realitě náročné. Jen skutečně nemnoho společností je aktuálně schopno svým členům a členkám (a rovněž členkám a členům minorit) zaručit shora uvedená práva (přičemž je samozřejmě obtížné rozhodnout, zda samotné začlenění některých práv do právního systému je dostatečným důkazem toho, že jsou tato práva skutečně zaručena, tedy že jsou prakticky vynutitelná. Benhabib se domnívá, že by tato její normativní koncepce měla být náplní politického usilování v multikulturně směřujících společnostech. I z tohoto důvodu se domnívám, že kniha Seyly Benhabib je pozoruhodným příspěvkem k diskusi o demokracii, základních lidských právech a obecněji i rovnosti.

BÍLÝ A MULTIKULTURNÍ FEMINISMUS: SEBEKRITIKA A PROMĚNY FEMINISTICKÉHO HNUTÍ / Hana Víznerová

HOOKS, B. 2000. *FEMINIST THEORY. FROM MARGIN TO CENTER*. LONDON: PLUTO PRESS.

bell hooks je afroamerická intelektuálka, feministická a sociální aktivistka v protirasistickém a feministickém hnutí, do kterých se zapojila již v 60. letech. Ve svém literárním pseudonymu, který si zvolila jako výraz úcty vůči své matce a babičce (od které jméno převzala), užívá malá písmena, protože podle jejích slov to, co je na její práci nejdůležitější, je „obsah mých knih a ne to, kdo jsem“. Její kniha *Feminist Theory: From Margin to Center* vyšla poprvé v roce 1984, podruhé v roce 2000, do češtiny dosud nebyla přeložena.

V současné době se v rámci feministického a genderového uvažování otázka marginalizovaných a vyloučených žen postupně dostává do popředí zájmu (například otázka genderových aspektů procesu nucené či ekonomické migrace a společenské integrace cizinek, postavení a problémů žen z etnických a národnostních menšin či otázka feminizace chudoby apod.). Autorka popisuje vývoj feministického hnutí a feministických teorií (zejména v americkém prostředí), které se však vždy zaměřovaly spíše na zájmy bílých, vzděla-

se zabývat poptávkou a uživateli služeb a také se soustředit na proces vyšetřování těchto zločinů, které velmi často více postihnou či poznamenají oběti než samotné pachatele. Také klienti prostituce nejsou běžně kriminalizováni. Lin vyjádřila názor, že legalizace prostituce neznamená její morální legitimizaci a že je třeba na tento problém nahlížet realisticky. Na závěr uvedla své osobní stanovisko, které se neslučuje s oficiálním stanoviskem ILO, ve kterém vyjádřila souhlas s legalizací prostituce, a to proto, aby už nadále nebyly kriminalizovány ženy, které jsou právě často oběťmi obchodu.

Jednou z hlavních pozvaných teoretiček byla Arlie Russel Hochschild z Berkeley University. Hochschild se ve svém příspěvku zaměřila na migrující pečovatelky z chudého jihu na bohatý sever a upozornila na to, že tyto ženské volby nejsou soukromé a svobodné. Přirovnává tento trend, který nazývá „únikem péče“ (care drain) k trendu úniku mozků (brain drain). Podle Hochschild je třeba do analýzy zahrnout také další aktéry těchto ženských příběhů, na které se velmi často zapomíná – jejich děti, které ženy zanechávají v původních zemích. Ukázala, že je třeba zabývat se socio-emocionální stránkou těchto příběhů. Pro děti, které migrující matky zanechávají doma, je matka neustále přítomná, i když tam není. Hochschild zavádí pojem „management pochyb“ (doubt management) dětí o tom, proč vlastně matka odešla a jaký vliv na to měly ony samy.

Socioložka Liane Mozere z University v Metz, která prováděla výzkum přímo na Filipínách, v zemi, jejíž ekonomika je do značné míry postavena na vývozu péče, ukázala status migrujících Filipínek jako národních hrdinek a živitelů rodin či celých vesnic. Sen o životě v západním světě je navíc posilován vládní politikou, která migraci pečovatelek značně podporuje. Na druhou stranu se ukazuje, že ženy, které takto dlouhodobě prodávají v západním světě, např. v Evropě, svou péči, si na podmínky západní společnosti zvyknou natolik, že už se nemohou vrátit zpět. Diskutantka této sekce Françoise Bloch připomněla, že v základu využívání péče migrující-